

Formelliste TFY4115 Fysikk

Formlenes gyldighetsområde og de ulike symbolenes betydning antas å være kjent. Symbolbruk som i forelesningene.
(2 sider) Siste rev.: 17.11.14, 13.10.16, 30.11.16

Fysiske konstanter:

$$N_A = 6,02 \cdot 10^{23} \text{ mol}^{-1} \quad u = \frac{1}{12} m(^{12}\text{C}) = \frac{10^{-3} \text{ kg/mol}}{N_A} = 1,66 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$$

$$k_B = 1,38 \cdot 10^{-23} \text{ J/K} \quad R = N_A k_B = 8,31 \text{ J mol}^{-1} \text{ K}^{-1} \quad \sigma = 5,67 \cdot 10^{-8} \text{ W m}^{-2} \text{ K}^{-4}$$

$$c = 2,9979 \cdot 10^8 \text{ m/s} \quad h = 6,63 \cdot 10^{-34} \text{ Js} \quad 0^\circ\text{C} = 273 \text{ K} \quad g = 9,81 \text{ m/s}^2$$

SI-enheter:

Fundamentale SI-enheter: meter (m) sekund (s) kilogram (kg) ampere (A) kelvin (K) mol

Noen avledede SI-enheter: N=kg m/s² Pa=N/m² J=N m W=J/s rad=m/m=1 Hz=omdr/s

Varianter: kWh=3,6 MJ m/s=3,6 km/h atm=1,013 · 10⁵ Pa=1013 hPa=1013 mb 1 cal=4,19 J

Dekadiske prefikser: p=10⁻¹² n=10⁻⁹ μ=10⁻⁶ m=10⁻³ h=10² k=10³ M=10⁶ G=10⁹ T=10¹²

Klassisk mekanikk:

$$\frac{d\vec{p}}{dt} = \vec{F}(\vec{r}, t) \quad \text{der} \quad \vec{p}(\vec{r}, t) = m\vec{v} = m\dot{\vec{r}} \quad \vec{F} = m\vec{a}$$

Konstant \vec{a} : $\vec{v} = \vec{v}_0 + \vec{a}t$ $\vec{r} = \vec{r}_0 + \vec{v}_0t + \frac{1}{2}\vec{a}t^2$ $v^2 - v_0^2 = 2\vec{a} \cdot (\vec{r} - \vec{r}_0)$

Konstant $\vec{\alpha}$: $\omega = \omega_0 + \alpha t$ $\theta = \theta_0 + \omega_0t + \frac{1}{2}\alpha t^2$ $\omega^2 - \omega_0^2 = 2\alpha(\theta - \theta_0)$

Arbeid: $dW = \vec{F} \cdot d\vec{s}$ $W_{12} = \int_1^2 \vec{F} \cdot d\vec{s}$ Kinetisk energi: $E_k = \frac{1}{2}mv^2$

$E_p(\vec{r}) =$ potensiell energi (tyngde: mgh , fjær: $\frac{1}{2}kx^2$) $E = \frac{1}{2}m\vec{v}^2 + E_p(\vec{r}) +$ friksjonsarbeide = konstant

Konservativ kraft: $\vec{F} = -\vec{\nabla}E_p(\vec{r})$ f.eks. $F_x = -\frac{\partial}{\partial x}E_p(x, y, z)$ Hookes lov (fjær): $F_x = -kx$

Tørr friksjon: $|F_f| \leq \mu_s F_\perp$ eller $|F_f| = \mu_k F_\perp$ Våt friksjon: $\vec{F}_f = -k_f \vec{v}$ eller $\vec{F}_f = -bv^2 \hat{v}$

Kraftmoment (dreiemoment) om origo: $\vec{\tau} = \vec{r} \times \vec{F}$, Arbeid: $dW = \tau d\theta$

Betingelser for statisk likevekt: $\Sigma \vec{F}_i = \vec{0}$ $\Sigma \vec{\tau}_i = \vec{0}$, uansett valg av referansepunkt for $\vec{\tau}_i$

Massemiddelpunkt (tyngdepunkt): $\vec{R} = \frac{1}{M} \sum m_i \vec{r}_i \rightarrow \frac{1}{M} \int \vec{r} dm$ $M = \sum m_i$

Kraftimpuls: $\int_{\Delta t} \vec{F}(t) dt = m\Delta \vec{v}$ Alle støt: $\sum \vec{p}_i =$ konstant Elastisk støt: $\sum E_i =$ konstant

Vinkelhastighet: $\vec{\omega} = \omega \hat{z}$ $|\vec{\omega}| = \omega = \dot{\phi}$ Vinkelakselerasjon: $\vec{\alpha} = d\vec{\omega}/dt$ $\alpha = d\omega/dt = \ddot{\phi}$

Sirkelbev.: $v = r\omega$ Sentripetalaks.: $\vec{a} = -v\omega \hat{r} = -\frac{v^2}{r} \hat{r} = -r\omega^2 \hat{r}$ Baneaks.: $a_\theta = \frac{dv}{dt} = r \frac{d\omega}{dt} = r\alpha$

Spinn (dreieimpuls) og spinnsatsen: $\vec{L} = \vec{r} \times \vec{p}$ $\vec{\tau} = \frac{d\vec{L}}{dt}$, stive legeme: $\vec{L} = I\vec{\omega}$ $\vec{\tau} = I \frac{d\vec{\omega}}{dt}$

Spinn for rullende legeme: $\vec{L} = \vec{R}_{cm} \times M\vec{V} + I_0\vec{\omega}$, Rotasjonsenergi: $E_{k,rot} = \frac{1}{2}I\omega^2$,

der treghetsmoment $I \stackrel{\text{def}}{=} \sum m_i r_i^2 \rightarrow \int r^2 dm$ med $r =$ avstanden fra m_i (dm) til rotasjonsaksen.

Med aksen gjennom massemiddelpunktet: $I \rightarrow I_0$, og da gjelder:

kule: $I_0 = \frac{2}{5}MR^2$ kuleskall: $I_0 = \frac{2}{3}MR^2$ sylinder/skive: $I_0 = \frac{1}{2}MR^2$ åpen sylinder/ring: $I_0 = MR^2$

lang, tynn stav: $I_0 = \frac{1}{12}M\ell^2$ Parallellakse teoremet (Steiners sats): $I = I_0 + Mb^2$

Udempet svingning: $\ddot{x} + \omega_0^2 x = 0$ $T = \frac{2\pi}{\omega_0}$ $f_0 = \frac{1}{T} = \frac{\omega_0}{2\pi}$ Masse/fjær: $\omega_0 = \sqrt{\frac{k}{m}}$

Tyngdepænde: $\ddot{\theta} + \omega_0^2 \sin \theta = 0$, der $\sin \theta \approx \theta$ Fysisk: $\omega_0 = \sqrt{\frac{mgd}{I}}$ Matematisk: $\omega_0 = \sqrt{\frac{g}{\ell}}$

Dempet svingning: $\ddot{x} + 2\gamma\dot{x} + \omega_0^2 x = 0$ Masse/fjær: $\omega_0 = \sqrt{k/m}$ $\gamma = b/(2m)$

$\gamma < \omega_0$ Underkritisk dempet: $x(t) = A e^{-\gamma t} \cos(\omega_d t + \phi)$ med $\omega_d = \sqrt{\omega_0^2 - \gamma^2}$

$\gamma > \omega_0$ Overkritisk dempet: $x(t) = A e^{-\gamma t} e^{\alpha t} + B e^{-\gamma t} e^{-\alpha t}$ med $\alpha = \sqrt{\gamma^2 - \omega_0^2}$,

$\gamma = \omega_0$ Kritisk dempet: $x(t) = (A + tB) e^{-\gamma t}$

Tvungne svingninger: $\ddot{x} + 2\gamma\dot{x} + \omega_0^2 x = f_0 \cos \omega t$, med (partikulær)løsning når $t \gg \gamma^{-1}$:

$$x(t) = x_0 \cos(\omega t - \delta), \quad \text{der } x_0(\omega) = \frac{f_0}{\sqrt{(\omega_0^2 - \omega^2)^2 + 4\gamma^2 \omega^2}} \quad \tan \delta = \frac{2\gamma\omega}{\omega_0^2 - \omega^2}$$

Termisk fysikk:

$n =$ antall mol $N = nN_A =$ antall molekyler $n_f =$ antall frihetsgrader

$\alpha = \ell^{-1} d\ell/dT$ $\beta = V^{-1} dV/dT$

$\Delta U = Q - W$ $C = \frac{1}{n} \frac{dQ}{dT}$ $C' = \frac{1}{m} \frac{dQ}{dT}$ $L'_s = \frac{dQ_s}{dm}$ $L'_f = \frac{dQ_f}{dm}$

$pV = nRT = Nk_B T$ $pV = N \frac{2}{3} \langle E_k \rangle$ $\langle E_k \rangle = \frac{1}{2} m \langle v^2 \rangle = \frac{3}{2} k_B T$ $W = p\Delta V$ $W = \int_1^2 p dV$

Ideell gass: $C_V = \frac{1}{2} n_f R$ $C_p = \frac{1}{2} (n_f + 2) R = C_V + R$ $\gamma = \frac{C_p}{C_V} = \frac{n_f + 2}{n_f}$ $dU = C_V n dT$

Adiabat: $Q = 0$ Ideell gass: $pV^\gamma = \text{konst.}$ $TV^{\gamma-1} = \text{konst.}$ $T^\gamma p^{1-\gamma} = \text{konst.}$

Virkningsgrader for varmekraftmaskiner: $\eta = \frac{W}{Q_{\text{inn}}}$ Carnot: $\eta_C = 1 - \frac{T_L}{T_H}$ Otto: $\eta_O = 1 - \frac{1}{r^{\gamma-1}}$

Effektfaktorer: Kjøleskap: $\eta_K = \left| \frac{Q_{\text{inn}}}{W} \right| \xrightarrow{\text{Carnot}} \frac{T_L}{T_H - T_L}$ Varmepumpe: $\eta_V = \left| \frac{Q_{\text{ut}}}{W} \right| \xrightarrow{\text{Carnot}} \frac{T_H}{T_H - T_L}$

Clausius: $\sum \frac{Q}{T} \leq 0$ $\oint \frac{dQ}{T} \leq 0$ Entropi: $dS = \frac{dQ_{\text{rev}}}{T}$ $\Delta S_{12} = \int_1^2 \frac{dQ_{\text{rev}}}{T}$

1. og 2. hovedsetning: $dU = dQ - dW = TdS - pdV$

Entropiendring 1 \rightarrow 2 i en ideell gass: $\Delta S_{12} = nC_V \ln \frac{T_2}{T_1} + nR \ln \frac{V_2}{V_1}$

Varmeledning: $\dot{Q} = \frac{\kappa A}{\ell} \Delta T = \frac{1}{R} \Delta T$ $j_x = -\kappa \frac{\partial T}{\partial x}$ $\vec{j} = -\kappa \vec{\nabla} T$ Varmeovergang: $j = \alpha \Delta T$

Stråling: $j_s = e\sigma T^4 = a\sigma T^4 = (1 - r)\sigma T^4$

Planck: $j_s(T) = \int_0^\infty g(\lambda, T) d\lambda$ der j_s 's frekvensspekter $= g(\lambda, T) = \frac{dj_s}{d\lambda} = 2\pi h c^2 \cdot \frac{\lambda^{-5}}{\exp\left(\frac{hc}{k_B T \lambda}\right) - 1}$

Wiens forskyvningslov: $\lambda_{\text{max}} T = 2898 \mu\text{m K}$